

Det internationella nedrustningsarbetet

Sveriges roll under det kalla kriget

av Carl-Magnus Hyltenius

Résumé

Sweden, together with other neutral and non-aligned states, played a very active role as a mediator and bridge-builder between the military blocks during the Cold War. It was a policy with a view to serving both its own national interests and to contributing to a safer international environment in a period of precarious international tension. Although the superpowers dominated the international situation and pursued a bilateral arms race it was possible to achieve concrete multilateral agreements in the field of disarmament that promoted stability and reduced the risk of military confrontation not least in Europe but also on a global scale.

I DAGENS HÅRDNANDE internationella klimat då många t o m talar om ett nytt kallt krig kan det ha sitt intresse att erinra om den nästan halvsekelånga period från andra världskrigets slut till Sovjetunionens upplösning 1991 då det kalla kriget präglade vår säkerhetspolitiska situation. Sveriges alliansfrihet och frånvaro av utrikespolitiska bindningar i kombination med dess höga kompetens i militärtekniska frågor gav vårt land unika möjligheter att ta initiativ och spela en aktiv roll som medlare och brobyggare i det internationella nedrustningsarbetet.

Det kalla kriget kom snart att karakteriseras av en eskalerande kapprustning. Terrorbalansen blev efterhand alltmera instabil, vapenarsenalerna växte, sprängkraften ökade, räckvidderna blev längre, precisionen högre och förvarningstiderna kortare. Risken för kärnvapenkrig tycktes öka för varje år. Allt tydde också på att kapprustningen snart skulle spridas och inte bara omfatta de ledande militärmakterna och deras allierade utan också beröra regionala konflikter i tredje världen.

En militär konfrontation mellan de båda supermakterna skulle snabbt kunna eskalera

till ett kärnvapenkrig, vars följder med all sannolikhet skulle få global omfattning. Alla länder hade därför, enligt den svenska regeringens uppfattning, både rätt och skyldighet att delta i förhandlingar om dessa frågor. Härtill kom att om ingångna avtal skulle få tillräckligt bred internationell anslutning var det också önskvärt, för att inte säga nödvändigt, att de hade förhandlats fram i fora med möjlighet för i princip alla stater att delta. Tiden var förbi då världens övriga länder kunde förväntas att i efterhand utan vidare acceptera vad de ledande stormakterna på egen hand hade kommit överens om.

Inte minst för ett alliansfritt land som Sverige var det – då som nu – viktigt att ha ett starkt militärt försvar. Men det var också viktigt att försöka påverka den säkerhetspolitiska miljön, att bidra till att minska riskerna för en konfrontation mellan de båda supermakterna och att dämpa takten i den pågående kapprustningen. Det gällde även att motverka en kostnadsutveckling som konkurrerade med andra angelägna samhällsliga behov. Såväl det nationella egenintresset som önskan att bidra till en säkrare värld talade alltså för att vårt land

skulle engagera sig i de internationella nedrustningsfrågorna.

Viktiga utgångspunkter för Sverige var att de överenskommelser om nedrustning som eftersträvades inte ensidigt skulle gynna någon part och att avtalens efterlevnad måste underkastas effektiv internationell kontroll.

Kärnvapenfrågorna först

Inrikespolitiskt utkämpades en hård strid för och emot kravet på anskaffning av svenska kärnvapen i slutet av 1950-talet, där utgången blev att tills vidare behålla en nationell svensk handlingsfrihet i denna fråga. Utrikespolitiskt skulle det dröja ännu några år innan den svenska regeringen tog ett internationellt uppmärksammat initiativ i nedrustningsfrågorna. Detta skedde då den skUndénplanen lanserades i FN hösten 1961. Farhågorna för att antalet kärnvapenstater snabbt skulle öka var utbredda. För att motverka en sådan utveckling och lägga press på kärnvapenmakterna att nå överenskommelser om provstopp och kärnvapenedrustning föreslog den svenske utrikesministern att länder som (ännu) inte hade anskaffat kärnvapen skulle förbinda sig att förbli kärnvapenfria. Med stöd av ett antal icke-paktanslutna stater framlade Sverige ett resolutionsförslag vari medlemsstaterna ombads ange under vilka villkor de skulle vara beredda att ansluta sig till en sådan klubb. Resolutionsförslaget blev visserligen antaget av generalförsamlingen, men Natoländerna röstade emot och flera alliansfria stater avstod.

Generalförsamlingen beslutade samma år att utvidga nedrustningskonferensen i Genève, som dittills hade haft tio medlemmar (fem från vardera Nato och Warszawapakten) med åtta icke-alliansanslutna stater, däribland Sverige.

Då Sverige tog säte i konferensen på våren 1962 inleddes en lång period av mycket aktivt internationellt svenskt agerande på detta område, som stod i skarp kontrast till den dittills under efterkrigstiden ganska passiva svenska utrikespolitiken. I den situation av växande motsättningar mellan Nato och Warszawapakten som då rådde kom Sverige tillsammans med andra icke-paktanslutna stater att få en viktig uppgift som pådrivare och brobyggare i det internationella nedrustningsarbetet. I motsats till flertalet andra neutrala och alliansfria länder hade Sverige både kapacitet och vilja att vid behov spela en sådan roll. Det fanns ett starkt engagemang på högsta politiska nivå, och i förhandlingsarbetet deltog ett antal ledande politiker samt en ganska stor kader av diplomater, militära företrädare och vetenskapliga experter. Sverige kunde också utnyttja den kunskap som byggdes upp inte minst på kärnvapenområdet under den tid då vårt land alltjämt höll kärnvapenoptionen öppen liksom den skyddsforskning som bedrevs av dåvarande Försvarets Forskningsanstalt (FOA).

Nedrustningskonferensen, vars medlemsantal sedermera skulle komma att successivt utökas ytterligare, hade från början som mål att åstadkomma allmän och fullständig nedrustning under effektiv internationell kontroll. Det stod emellertid snart klart, att ambitionen att i ett slag nå fram till ett så omfattande mål inte var realistisk, utan att man måste gå fram stegvis. Man valde därför att först fokusera på det som framstod som mest överhängande, nämligen att få till stånd ett avtal om fullständigt stopp för kärnvapenprov. Därigenom skulle såväl uppkomst av nya kärnvapenstater som fortsatt utveckling av sådana vapen hos existerande kärnvapenmakter hindras.

När den utvidgade nedrustningskonferensen samlades grep sig den alliansfria

gruppen med Sverige i spetsen genast an med att utarbeta ett konkret förslag till ett provstoppsavtal, inklusive hur de mycket kontroversiella kontrollfrågorna skulle kunna lösas. Just provstoppsövervakning kom för övrigt att bli en svensk paradfråga. Nedrustningskonferensens expertgrupp i dessa frågor stod ända från början under svenskt ordförandeskap, och svenska erbjudanden att medverka till att övervaka ett provstopp framfördes vid flera tillfällen och i olika sammanhang under det kalla kriget.

Trots intensiva förhandlingar lyckades nedrustningskonferensen inte nå överenskommelse om ett fullständigt provstopp. De båda supermakterna och Storbritannien beslöt då att på egen hand ingå ett avtal som förbjöd kärnsprängningar i atmosfären, i yttre rymden och under vatten men gjorde det möjligt att fortsätta med underjordiska sprängningar. Att slippa det radioaktiva nedfallet var i och för sig välkommet, men i nedrustningshänseende blev detta avtal, det s k Partiella provstoppsavtalet (1963), av begränsad betydelse. Det sågs till en början som ett första steg mot ett avtal om fullständigt provstopp, men kom inte att utgöra någon spärr mot de existerande kärnvapenmakternas fortsatta utveckling av sådana vapen och inte heller att förhindra tillkomsten av nya kärnvapenstater.

Hotet om kärnvapenspridning oroade såväl existerande kärnvapenmakter som flertalet övriga stater. Tillkomsten av Icke-spridningsavtalet (NPT) 1968 hälsades därför med tillfredsställelse av en majoritet av det internationella samfundet. Föreanta staterna, Sovjetunionen och Storbritannien förband sig i avtalet att inte förse kärnvapenfria stater med kärnvapen och att uppriktigt förhandla om kärnvapenedrustning. De åtog sig vidare att främja alla staters tillgång till fredlig kärnenergi. De kärnvapenfria staterna å sin sida accepterade att inte anskaffa

kärnvapen och att underkasta sig kontroll från Internationella kärnenergiorganet i Wien (IAEA). Även NPT blev emellertid häftigt kritiserat för brist på balans mellan de åtaganden som stipulerades för de kärnvapenmakter respektive kärnvapenfria stater som var parter till avtalet. Frankrike och Kina jämte ett antal tröskelstater, däribland Indien, Pakistan och Israel, valde att inte ansluta sig. NPT kom inte desto mindre, trots sina brister, att få en återhållande verkan på spridningsområdet.

I och med att Sverige 1968 undertecknade Icke-spridningsavtalet satte vi själva definitivt punkt för den svenska handlingsfriheten i kärnvapenfrågan. Ett officiellt besked hade dock de facto lämnats redan ett par år tidigare då statssekreteraren i försvarsdepartementet, Karl Frithiofson i ett tal i Kungl Krigsvetenskapsakademien i mars 1966 meddelade att "det för närvarande inte skulle ligga i Sveriges intresse att anskaffa egna kärnvapen." Det faktum att Sverige tog detta beslut kom självfallet att i hög grad stärka dess trovärdighet i det internationella arbetet för att motverka kärnvapenkapprustningen och tillkomsten av nya kärnvapenstater.

Natoss k dubbelbeslut 1979 att placera ut amerikanska kryssningsmissiler och ballistiska medeldistansraketer i vissa västeuropeiska länder som ett svar på Sovjetunionens SS-20-missiler hade det uttalade syftet att lägga press på motparten att förhandla om dessa vapen. Samtidigt ökade hotet om ett begränsat kärnvapenkrig med Europa som krigsskådeplats, vilket ledde till omfattande demonstrationer. Fredsrörelsen och antikärnvapenopinionen i Västeuropa fick därmed ett tydligt mål.

Den finske presidenten Urho Kekkonens förslag 1963 om att upprätta en kärnvapenfria zon i Norden fick till en början ett ganska svalt mottagande, särskilt i de av våra grannländer som var medlemmar i Nato men kom

att väcka en hel del debatt under 1980-talet sedan Kekkonen återkommit till frågan i ett tal i Stockholm 1978. Förslaget gick ut på att den i fredstid rådande kärnvapenfriheten i de nordiska länderna skulle befästas i ett avtal och att kärnvapenmakterna skulle förbinda sig att inte använda eller hota med att använda kärnvapen mot mål i de nordiska staterna. Från svensk sida framfördes bl a att ett zonarrangemang måste omfatta kärnvapenfrihet i Östersjön och att kärnvapen som var primärt avsedda eller lämpade för mål i zonen måste dras bort från vårt närområde. Frågan blev fr o m 1987 föremål för en ämbetsmannautredning med deltagare från alla de fem nordiska länderna.

En annan kontroversiell kärnvapenfråga var förslaget om att inrätta en 150 km bred zon fri från slagfältskärnvapen på ömse sidor om gränslinjen mellan Nato och Warszawapakten i Centraleuropa. Detta förslag, som emanerade från den s k Palme-kommissionen, drevs vidare av den svenska regeringen i form av sonderingar hos berörda stater. Reaktionerna på västsidan var emellertid svala eller negativa, medan de östeuropeiska och neutrala länderna ställde sig i stort sett positiva till förslaget.

Sverige ställde sig också bakom kravet på ”kärnvapenfrysning” – ett fullständigt kärnvapenprovstopp i kombination med förbud mot användning av kärnvapen och utplacering av sådana vapen samt förbud mot produktion av klyvbart material för vapenändamål.

En svensk profilfråga på kärnvapenområdet gällde förslag om förbud mot radiologisk krigsföring genom angrepp mot civila kärnkraftverk.

Frågan om bruk av kärnvapen i ett folkrättsligt perspektiv togs upp av statsminister Palme i ett tal i samband med FN:s 40-årsjubileum 1985. Palme hävdade där att tiden

var kommen att i folkrätten överväga ett förbud mot användning av kärnvapen.

En bred agenda

Kärnvapenfrågorna dominerade således från början det svenska engagemanget, men efterhand kom också behovet av att begränsa eller minska rustningarna av konventionella vapen och en rad andra frågor att ägnas alltmer uppmärksamhet.

Stora resurser satsades på vår medverkan i den s k ESK-processen, dvs förhandlingarna inom ramen för Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa, som inleddes sommaren 1973 på inbjudan av Finlands regering. Slutakten, Helsingforsdokumentet (1975), blev av stor betydelse för dialogen och frånvaron av militär konflikt mellan öst och väst i Europa under det kalla kriget. Förhandlingar fördes i ett brett spektrum av frågor uppdelade på olika ”korgar” och fora.

Sverige hade i de militära förhandlingarna väsentliga försvarsintressen att bevaka, i nära samverkan mellan delegationens diplomatiska och militära medlemmar. Efter förhandlingar under svenskt värdskap åren 1984–1986 antogs Stockholmsdokumentet (1986) om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder, som blev den första substansiella överenskommelsen av konkret militär betydelse i Europa under 1980-talet.

ESK-förhandlingarna fortsatte på hösten 1986 i Wien och ledde till överenskommelser 1989 och 1990 om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Wiendokumentet (1990) innebar ytterligare sänkta trösklar för förändringar, observationer och inspektioner för att öka transparensen och förutsägbarheten i den militära verksamheten. I anslutning till denna överenskommelse undertecknade också Nato- och Warszawapaktsländerna 1990 det s k CFE-avtalet om avsevärda minsk-

ningar av deras konventionella styrkor i Europa.

En stor svensk satsning gjordes under många år på arbetet med en konvention om totalförbud mot kemiska vapen, som var föremål för omfattande multilaterala förhandlingar i nedrustningskonferensen i Genève. Ordförandeskapet roterade på årsbasis mellan grupperna av väst-, öst- och alliansfria stater och innehades varje gång på de alliansfrias vägnar av Sverige. Arbetet kröntes med framgång då konventionen slutförhandlades hösten 1992. Den under-tecknades i januari påföljande år och trädde i kraft 1997.

Även behovet av att etablera en effektiv kontrollmekanism för Konventionen om bakteriologiska (biologiska) vapen (1972) drevs mycket aktivt från svensk sida. Detsamma gällde frågan om öppen redovisning av militärbudgetar. Sverige framlade vidare förslag om förhindrande av rymdkapprustning och marin kapprustning, frågor som dittills ägnats föga uppmärksamhet i det internationella nedrustningsarbetet. På rymdområdet föreslogs bl a förbud mot antisatellitvapen, vilka skulle få en kraftigt negativ inverkan på den strategiska balansen.

Sverige medverkade också till att bygga ut den humanitära rätten i krig och deltog aktivt i arbetet som ledde fram till Konventionen (1981) om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen, som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar, med tillhörande tre protokoll rörande vissa fragmenteringsvapen, landminor och försåtvapen samt brandvapen. Från svensk sida togs även upp problemen med användning av laser som vapen på slagfältet liksom behovet av att modernisera de delar av folkrätten som reglerar minkrigsföringen till havs.

Med stöd främst av de alliansfria staterna tog Sverige initiativ till ett antal FN-studier.

De kom att bli ett viktigt instrument för att bygga upp en allmänt accepterad faktabas i de komplicerade och kontroversiella nedrustningsfrågorna och förbereda marken för förhandlingsarbetet. Det faktum att de bedrevs i FN:s regi och med ett brett deltagande av internationella experter gav dem en särskild auktoritet och bidrog till att skapa opinion och upprätthålla trycket på de i multilaterala sammanhang ofta motsträviga supermakterna. Framförallt kärnvapenfrågorna ägnades stor uppmärksamhet men också andra ämnen, däribland redovisning av militärbudgetar och marin kapprustning.

Kapprustningen slukade enorma resurser, samtidigt som behoven var trängande på många andra områden, särskilt i tredje världen. På förslag av de nordiska länderna genomförde FN under åren 1979–1981 en omfattande expertstudie för att belysa sambandet mellan nedrustning och utveckling. Studien, som leddes av statssekreterare Inga Thorsson, gav denna fråga ökad uppmärksamhet på den internationella dagordningen. bl a blev den föremål för en särskild FN-konferens 1987.

Supermakternas dominans

Klimatet för internationella nedrustningsförhandlingar var kärvt under större delen av det kalla kriget, även om det förekom några perioder av viss avspänning mellan supermakterna.

Förenta staterna och Sovjetunionen dominerade inte bara kapprustningen utan hade också ett avgörande inflytande över vad som var möjligt att åstadkomma på nedrustningsområdet. Inga avtal med global räckvidd kunde ingås dem förutan. I mitten av 1980-talet, då kapprustningen kulminerade, hade de båda supermakterna sammanlagt utfört närmare 1500 kärnvapenprov och innehade mer än 90 procent

av de ca 70 000 laddningar som då ingick i världens kärnvapenarsenaler. Tillsammans med sina allierade svarade de för ungefär tre fjärdedelar av världens militärutgifter.

Det var mot bakgrund av den eskalerande kapprustningen och bristen på framsteg på nedrustningsområdet som Den oberoende kommissionen för nedrustnings- och säkerhetsfrågor (den s k Palmekommissionen) inledde sitt arbete 1980. I dess rapport *Gemensam säkerhet* (1982) lanserades en rad konkreta förslag jämte en ny säkerhetspolitisk doktrin med samma namn som rapporten. Dess huvudtema var att det i kärnvapenåldern inte längre var möjligt att bygga länders säkerhet enbart med utgångspunkt från deras egna behov och intressen, utan att hållbar säkerhet endast kunde uppnås tillsammans med motparten. Inte minst i 1980-talets säkerhetspolitiska miljö med dess hårda öst-västkonfrontation var detta ett viktigt konstaterande.

Även Sexnationsinitiativet (från början kallat Femkontinentinitiativet), som offentliggjordes 1984, syftade till att bryta det rådande dödläget mellan supermakterna och att hävda alla staters rätt att göra sin röst hörd i den spända internationella situation som då rådde. Deltagare var, förutom Sveriges statsminister, Argentinas och Mexikos presidenter samt Greklands och Indiens regeringschefer jämte Tanzanias förste president. I offentliga uttalanden och budskap till Förenta staternas och Sovjetunionens ledare föreslog de konkreta åtgärder för att hejda den pågående kapprustningen. Till en början drev deltagarna framförallt kravet på att hejda och vända kärnvapenkapprustningen och erbjöd sig att medverka i kontrollen av ett provstopp. De framhöll också nödvändigheten av att förhindra en kapprustning i yttre rymden. Senare inkluderades även kravet på en konvention om totalförbud mot kemiska vapen och andra nedrustningsfrågor.

Mot slutet av 1980-talet förbättrades supermaktsdialogen, vilket avsatte konkreta resultat på nedrustningsområdet. bl a uppnåddes ett avtal om att avskaffa de landbaseerade medeldistanskärnvapnen i Europa och en principöverenskommelse om att halvera antalet strategiska kärnvapen. Dittills hade supermakterna varit upptagna av att reglera sin inbördes kapprustning, framförallt genom begränsningar i SALT-avtalen. Det var signifikativt att de hellre talade om rustningskontroll (arms control), vilket i vissa fall betydde kontrollerad upprustning, än om nedrustning (disarmament). I det multilaterala arbetet var de emellertid intresserade av och medverkade till förhandlingar och avtal som syftade till att förhindra kapprustning på vissa områden, innan en sådan utveckling hade kommit i gång. Detta gällde exempelvis Antarktis, yttre rymden, havsbotten och miljökrigsområdet.

Inrikespolitisk förankring

Den svenska politiken för internationell nedrustning stöddes av en stark folkopinion. I början av 1980-talet var särskilt kärnvapenfrågorna i fokus mot bakgrund av den livliga debatten ute i Europa efter Natoss dubbelbeslut. I Sverige engagerade sig flera yrkesgrupper, bl a Läkare mot kärnvapen, i den politiska debatten. För att främja kunskapsuppbyggnad och opinionsbildning i nedrustningsfrågorna utgick statsbidrag såväl till projekt genomförda av icke-statliga organisationer som till att främja forskning i dessa frågor inom FOA samt vid universitet och högskolor.

Inom regeringen var det till en början främst Östen Undén och därefter Alva Myrdal och Olof Palme som kom att fortsätta mellankrigstidens svenska traditioner på nedrustningsområdet, medan själva förhandlingsarbetet leddes i tur och ordning av

Alva Myrdal, Inga Thorsson och Maj Britt Theorin. Hans Blix engagerade sig redan som folkrättssakkunnig i UD i arbetet på att utveckla krigets lagar och har sedan som politiker fortsatt att spela en framträdande roll i nedrustningsarbetet.

Partipolitiskt förankrades regeringens agerande i en parlamentarisk nedrustningsdelegation, som sammanträdde flera gånger om året. I delegationen var alla riksdagspartierna utom Vpk företrädade. Ett uttryck för kontinuiteten och den breda politiska uppslutningen var att Inga Thorsson fick fortsätta både som statssekreterare för nedrustningsfrågor och som nedrustningsdelegationens ordförande även efter regeringsskiftet 1976. Delegationens medlemmar deltog aktivt i sammanträdena och följde då och då även det praktiska förhandlingsarbetet på plats i Genève och New York. Givetvis förekom meningsutbyten om olika förslag och initiativ, men vad jag kan minnas var det egentligen bara när det gällde förslaget om en zon fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa som skarpare kritik framfördes mot regeringens agerande. Från moderat håll ansåg man att detta förslag ensidigt gynnade Warszawapakten och inte tillräckligt beaktade dess övertag gentemot Nato i fråga om konventionella vapen.

Den kunskap i fråga om massförstörelsevapen och andra avancerade vapenfrågor som byggts upp framförallt inom dåvarande Försvarets forskningsanstalt FOA) redan i början av det kalla kriget vidmakthölls och kom till god användning i nedrustningsarbetet. Inte minst den seismografiska stationen i Hagfors kom att spela en stor roll för Sveriges profil och engagemang när det gällde provstoppsövervakning. FOA:s experter anlätades också flitigt inte bara som svenska delegationsmedlemmar utan också av FN när det gällde att undersöka misstankar om brott mot internationella avtal på nedrustningsområdet.

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI), som inrättades 1966, blev en internationell auktoritet är det gällde att objektivt dokumentera och analysera rustningsutvecklingen. SIPRI:s publikationer, och särskilt dess årsbok, kom snart att användas i förhandlingsarbetet och flitigt citeras i den internationella opinionsbildningen.

Partner och motparter

I den bipolära situation som rådde under det kalla kriget spelade Sverige och andra neutrala och alliansfria stater en viktig roll som brobyggare och pådrivare i det internationella nedrustningsarbetet. Sverige, liksom andra stater, verkade självfallet för att tillvarata sina egna nationella intressen, och våra ställningstaganden ledde ibland till kontroverser med inte minst de ledande militärmakterna. På Natohåll väckte Sveriges kritik mot kärnvapenavskräckningen ibland irritation, men inte bara de neutrala och alliansfria länderna utan också flera väststater instämde till stor del i vår uppfattning. Sveriges röstningsmönster i FN:s generalförsamling i dessa frågor sammanföll i själva verket i mycket stor utsträckning inte bara med övriga neutrala europeiska länders utan också med exempelvis Australiens, Nya Zeelands och Kanadas.

Även Sovjetunionen, som i kärnvapenfrågorna ofta kunde gömma sig bakom en omedgörlig inställning från USA:s sida, upplevde ibland vårt agerande som besvärande. Som exempel kan nämnas att nedrustningsfrågorna i FN-sekretariatet fram till 1982 sorterades under en sovjetisk undergeneralsekreterare, vilket hämmade alla initiativ som kunde generera Sovjetunionen. I samband med generalförsamlingens andra specialsession om nedrustning det året tog Sverige initiativet till och genomdrev senare samma höst en organisationsförändring som

bröt denna sovjetiska kontrollposition, trots hårt motstånd från Sovjetunionen och övriga medlemmar av Warszawapakten.

En viktig förutsättning för Sveriges möjligheter att med framgång kunna agera i internationella fora var det nära samarbetet med andra neutrala europeiska länder och med gruppen av alliansfria stater. Därmed blev det möjligt att uppnå stora röstmajoriteter i FN:s generalförsamling, även för resolutionsförslag som ogillades eller toms aktivt motarbetades av den ena eller båda supermakterna. Strävan var dock alltid att lägga fram realistiska förslag och att ta hänsyn till rimliga invändningar för att uppnå ett så brett stöd som möjligt. Därtill ägnade vi särskild omsorg åt att i förväg informera och söka stöd hos andra nordiska länder i de organ där dessa var representerade.

Det ska dock inte fördöljas att stödet från de alliansfria hade ett pris i form om förväntningar om röststöd från vår sida för förslag som de hade framlagt och som låg dem särskilt varmt om hjärtat. Denna problematik kunde emellertid hanteras utan att kompromettera vare sig svenska intressen eller vår trovärdighet i andra ländergrupper.

Mot slutet av 1980-talet förändrades klimatet i det internationella nedrustningsarbetet relativt snabbt. Den interna disciplinen i östblocket befann sig i upplösning, och flera Warszawapaktsmedlemmar visade alltmer självständighet gentemot Sovjetunionen. Omröstningarna i FN:s generalförsamling fick mindre karaktär av öst-västkonfrontation, och andelen konsensusbeslut i de tidigare så kontroversiella nedrustningsfrågorna ökade. I stället började en starkare nord-syddimension framträda, samtidigt som självförtroendet bland de alliansfria växte. Flera av dem började aspirera på ledande och samordnande funktioner. Sveriges roll som medlare inte bara mellan öst och väst utan också mellan nord och syd var inte längre lika självklar,

även om vi behöll denna roll ända fram till det kalla krigets slut.

Resultat

Trots att förhandlingsklimatet var kärvt på grund av hårda öst-västmotsättningar under större delen av det kalla kriget uppnåddes flera betydelsefulla internationella nedrustningsavtal inte bara bilateralt mellan de ledande militärmakterna utan också i de multilaterala förhandlingar som bedrevs i nedrustningskonferensen och inom ramen för ESK-processen (se bilaga).

Icke-spridningsavtalet (1968) blev, trots sina brister, ett viktigt instrument i arbetet på att motverka tillkomsten av nya kärnvapenstater.

Konventionen om kemiska vapen (1993) och Konventionen om bakteriologiska (biologiska) vapen (1972) införde folkrättsliga totalförbud mot två hela kategorier av massförstörelsevapen.

Genom Antarktiskfördraget (1959), Yttre rymdfördraget (1967), Havsbottenfördraget (1971) och Miljökrigskonventionen (1977) motverkades uppkomsten av kapprustning på områden där en sådan utveckling med stor sannolikhet annars hade kommit till stånd.

Konventionen om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa särskilt inhumana konventionella vapen (1981) och de tillhörande tre protokollen om vissa fragmenteringsvapen, landminor och försätvapen samt brandvapen bidrog till att stärka och utveckla krigets lagar.

Slutdokumenten från Stockholmskonferensen (1986) och ESK-mötena i Wien (1989 och 1990) om säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder medverkade till att skapa en stabilare säkerhetssituation, och det i anslutning till Parismötet 1990 undertecknade CFE-avtalet om konventionella vap-

nade styrkor i Europa ledde dessutom till en avsevärt lägre rustningsnivå.

Parisstadgan för ett nytt Europa (1990) väckte nya förhoppningar om ett bättre internationellt klimat och blev en bekräftelse av de händelser som markerade slutet på det kalla kriget.

Författaren är ambassadör.

Bilaga

Nedrustningsavtal ingångna under det kalla kriget till vilka Sverige anslutit sig

	Undertecknande/ antagande	Ikraftträdande	Svensk anslutning
Antarktisdördraget	1959	1961	1984
Partiella provstoppsavtalet	1963	1963	1963
Yttre rymdfördraget	1967	1967	1967
Icke-spridningsavtalet (NPT)	1968	1970	1972
Havsbottenfördraget	1971	1972	1972
Konventionen om biologiska vapen	1972	1975	1976
Miljökrigskonventionen	1977	1978	1984
Konventionen om "särskilt inhumana konventionella vapen"	1981	1983	1982
Stockholmsdokumentet om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder	1986	1987	1986
Wiendokumentet om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder	1990	1991	1990
Konventionen om kemiska vapen	1993	1997	1993